

"Бъдещето на протеиновите култури в ЕС: Стратегии за устойчивост в контекста на изменението на климата"

Автор(и): Растителна защита
Дата: 04.05.2026 Брой: 5/2026

Производството на протеинови култури в Европейския съюз е изправено пред стратегическо кръстопътие. От една страна, търсенето на растителни протеини за фуражи и храни расте, но от друга страна, местното производство изостава, поставяйки Европа в силна зависимост от вноса на соя. Според последния доклад на експертната група на *EU CAP Network*, преодоляването на този дефицит изисква не просто повече обработваеми площи, а цялостна системна промяна, адаптирана към предизвикателствата на изменението на климата.

Протеиновият дефицит на Стария континент

Историческият спад в отглеждането на протеинови култури в Европа до голяма степен се дължи на широкото използване на синтетични азотни торове, което намали икономическия стимул за отглеждане на бобови култури, които фиксират азота в почвата. Показателен е фактът, че през 2022 г. близо 24% от зърнените бобови култури в ЕС са произведени при биологични условия (които разчитат на тях за фиксиране на азота), въпреки че биологичното земеделие представлява едва 9,1% от общата земеделска земя.

Днес производството на протеинови култури в ЕС е ограничено поради тяхната слаба икономическа конкурентоспособност в сравнение с други култури и евтиния внос, главно на соя.

За да се намали тази зависимост, са необходими както увеличаване на местното производство чрез по-добри сортове и въвеждане на алтернативни бобови култури, така и промяна към диети с повече растителни протеини и екстензификация на животновъдството.

Докладът ясно заявява, че проблемът не може да бъде решен единствено чрез технологии. Замяната на целия внос с местно производство е нереалистична поради климатични и икономически ограничения. Необходима е промяна в самите хранителни системи и навиците на потребителите.

Предизвикателства по веригата на стойността: От семето до пазара

Експертите идентифицират три основни групи бариери за фермерите:

Предпроизводство (Семена):

Липсват сортове, които са добре адаптирани към конкретни местни условия. Търговското развъждане е фокусирано предимно върху масови култури като грах и соя, докато по-рядко срещаните видове (лупина, секирче) остават недоразвити поради липса на финансов интерес.

Лупината (Lupinus) е род цъфтящи растения от семейство Бобови (Fabaceae). Родът включва над 200 вида, като най-голямо разнообразие се наблюдава в Северна и Южна Америка. Срещат се също в Северна Африка и Средиземноморския регион. Отглеждат се в много страни както за храна, така и като декоративни растения.

Освен това, фермерите често нямат достъп до информация за ключови характеристики на сортовете, като устойчивост на полягане, лекота на вършитба или времето за готвене на семената.

Семена от лупина. Лупината може да направи храната както сладка, така и солена и да овкуси традиционно ферментирани храни, печива и сосове. Ястията с лупина са най-често срещани в Европа, особено в Португалия, Испания, Гърция и Италия.

На ниво ферма (Агрономия и рентабилност): Отглеждането на протеинови култури често носи по-ниски печалби. Много ферми нямат необходимата специализирана техника за сеитба, прибиране и преработка на реколтата. Липсват и практически познания относно управлението на почвата и контрола на болестите за тези култури.

След прибиране на реколтата (Пазари и преработка): Фермерите получават твърде малък дял от добавената стойност, тъй като преработката и маркетингът се извършват извън фермата. На европейско ниво има сериозен недостиг на регионална инфраструктура за почистване и преработка, което затруднява директните продажби.

Изменение на климата: Заплаха, но и катализатор за иновации

Изменението на климата увеличава натиска чрез суши, горещини и вредители. Въпреки това, то създава и нови възможности. Докладът отбелязва, че типичните зони за определени култури ще се преместят по-на север. Отварят се и възможности за

отглеждане на по-малко популярни култури, които изискват по-малко вода и са устойчиви на суша.

Секирчето (Lathyrus) е едногодишно растение от семейство Бобови (Fabaceae). Най-често се използва за фураж.

Примери за алтернативни култури: Нахутът е посочен като устойчива на суша алтернатива на протеиновия грах (въпреки че носи риск при висока лятна влажност). Но вниманието се насочва и към секирчето (Lathyrus sativus) – устойчива на суша култура, която може да се отглежда в много региони на ЕС, но все още не се развива търговски.

Секирчето е протеинова култура и се използва не само за фураж, но и за човешка храна. От зрелите семена се приготвя брашно, а когато се добави към пшенично брашно, увеличава хранителната стойност и качеството на хляб и тестени изделия.

Докладът представя конкретни решения и реални примери за това как фермерите могат да се справят с изменението на климата и икономическите бариери.

А. Семена и достъп до информация

Въздействието на изменението на климата е непредсказуемо; следователно, развъждането на сортове трябва да дава приоритет на адаптивни черти като ранно узряване, дълбока коренова система и толерантност към студ.

Пример: SeedLinked е цифрова платформа (използвана предимно за зеленчукови семена в САЩ) за събиране и споделяне на данни от тестване на сортове с участието на фермери, както и за обмен на информация за източници на семена. Докладът предполага, че подобен инструмент за протеинови култури би могъл да подкрепи фермерите от ЕС при избора на подходящи сортове.

Legume Hub е европейска, многоезична платформа с отворен достъп, предназначена за споделяне на експертни знания и най-добри практики, свързани с отглеждането, преработката и употребата на бобови култури. Платформата има за цел да подкрепи устойчивото развитие на хранителните системи в Европа, като предоставя навременна, научнообоснована и практическа информация. Тя улеснява връзката между научните изследвания и практическото приложение във фермите.

Б. Преработка във фермата

Преработката на място (напр. лющене, печене, почистване на семена) позволява на фермерите да запазят по-голям дял от добавената стойност и да увеличат своята рентабилност и самодостатъчност. Основна пречка тук е цената на оборудването, поради което се препоръчват съвместни инвестиции от кооперации и използване на достъпни машини.

Пример: Scotston Farm (Шотландия) произвежда почти целия си фураж от протеинови култури на място, а след това животинските продукти се продават локално. Тази самодостатъчност по отношение на протеиновия фураж допринася както за икономическата устойчивост на фермата, така и за нейната екологична стабилност.

В. Укрепване на регионалните вериги на стойността

Сътрудничеството и споделяната регионална идентичност са ключови за достъпа до пазара.

Пример: Инициативата "Eiwitboeren van Nederland" (Нидерландия). Докладът визуализира тяхната верига, която установява пряка връзка между фермери и крайни купувачи (чрез общо споразумение), елиминирайки множество посредници. Това позволява на фермерите да предлагат нови продукти и да упражняват по-голям контрол върху цените.

Насоки за бъдещето

Докладът препоръчва създаването на оперативни групи за решаване на конкретни проблеми на терен. Сред най-обещаващите идеи са създаването на мрежи за тестване на нахут в Северна Европа за преодоляване на липсата на интерес от страна на търговските развъдчици и високата цена на семената.

Разработване на методи за интегрирано управление на вредителите в Югоизточна Европа/ Румъния за справяне с тежки нападения от вредители (напр. хоботници), влошени от изменението на климата, чрез тестване на нови екологични продукти за растителна защита.

Интегриране на бобовите култури в пивоварната и дестилаторната индустрия в Ирландия и Шотландия. Идеята е да се използва съществуващата инфраструктура на фермери с възможности за дестилиране или пивоварене за производство на бира или спиртни напитки от бобови култури, създавайки продукти с висока стойност за човешка консумация, като същевременно страничните продукти се използват за фураж.

Общо заключение и анализ

Основното послание на доклада е, че увеличаването на производството на протеинови култури в ЕС не е просто техническо или икономическо предизвикателство, а изисква системна промяна. Успехът зависи от тясното сътрудничество между фермери, изследователи, преработватели и потребители. Без споделяне на знания, както и разработване на продукти, които отговарят на пазарното търсене, усилията за постигане на протеинова независимост на Европа ще останат сериозно ограничени.

Чрез прилагане на иновации и съкращаване на веригите за доставки, европейските фермери могат да превърнат протеиновите култури в устойчив и печеливш стълб на своите ферми.

Можете да прочетете и изтеглите пълния доклад **ТУК**